

Om indkomstfordelingen mellem lande

Af P. Nørregaard Rasmussen

En første introduktion til det følgende kan være fig. 1, som - på grundlag af tal hentet fra Angus Maddison¹⁾ - sammenholder indkomstniveau og indkomststigning for en række (15) OECD-lande i efterkrigsårene. Billedet synes ganske klart. De lande, som startede på et lavere niveau, viste samtidig den hastigste vækst, dvs. en klar indkomst-udligning mellem lande. Konvergens!

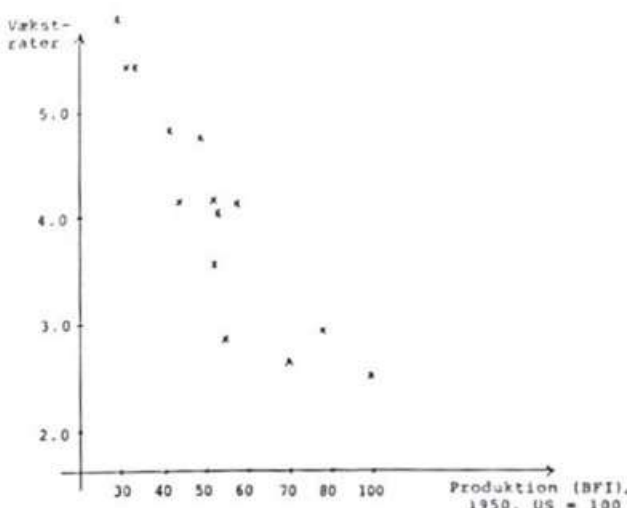
Forklaringer mangler ikke. Forskning og avanceret teknologi er stort set - men her er vigtige undtagelser - et frit gode, tilgængelig (for de fleste) og udnyttelig (for mange), jfr. dog nedenfor. I meget vidt omfang, men også med væsentlige begrænsninger, kan dette være hovedforklaring. Og man kunne da postulere, at der hermed er givet et empirisk belæg for det bekendte Heckscher-Ohlin-teorem (H.-O.-teoremet), der findes beskrevet i selv helt elementære fremstillinger af teorien for regional og international handel²⁾: Der findes udligningsmekanismer, som fører til, at *selv uden faktorbevægelser*, men *med varebevægelser*, vil faktorpriserne tendere mod at udlignes. Og den internationale handel er jo vokset voldsomt i efterkrigsårene.

Tvivlen indfinder sig hurtigt. For det første er det et godt spørgsmål, om H.-O.-teoremet overhoved "kræver" verifikation. Under de og de forudsætninger vil det gælde, at...

Dette er ikke et udsagn om virkeligheden, men en rent logisk konstruktion. Forudsættningernes gyldighed er et empirisk problem,

men ikke teoremet som sådant. (At man så kan rejse det evindelige spørgsmål, om man skal verificere forudsætninger eller konsekvenser, er et andet problem). Det synes derfor at være velbegrundet, når Ohlin - i tale og i private diskussioner, men vistnok aldrig på tryk - argumenterede, at

Fig. 1

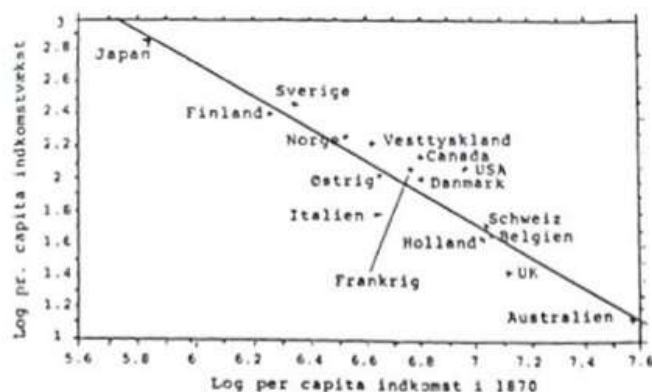
Myrdal kæmpede mod vindmøller³⁾. H.-O.-teoremet sigtede ikke mod at forklare - og kunne ikke forklare - de meget relevante, men i sammenhængen dog irrelevante, spørgsmål Myrdal rejste.

For det andet påpeger H.-O.-teoremet en *tendens*, kræfter der vil kunne virke, men i sig selv benægter teoremet naturligvis ikke, at andet (og måske) stærkere kan sætte ind, arbejde imod og mere eller mindre bremse eller helt forhindre udligningstendenserne. Og

her giver Myrdals bog, ret fortolket, et bidrag.

For det tredje er fortolkningen af tallene tvivlsom. Dette kommer klart frem ved en debat i *American Economic Review*, dec. 1988⁴⁾. Fig. 2 og 3 er begge taget fra de Long's artikel. Som man ser, er i fig. 2 billedet ganske svarende til fig. 1. Der er klar kon-

Fig. 2. Log pr. capita indkomstvækst.

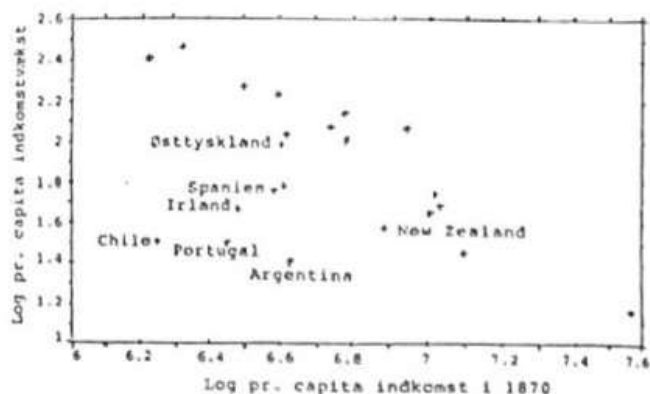

vergens - og nu for perioden 1870-1979 (igen på grundlag af tal taget fra Maddison) for de 16 lande. Men går man til fig. 3, bliver billedet flimrende. Her er medtaget en række lande, som i udgangsåret (1870) havde nogenlunde samme potentielle vækstmuligheder, jfr. de Long's omhyggelige dokumentation, som de i fig. 2 anførte lande. Det forstyrrer det smukke billede.

Dette er essensen af de Long's kritik: Man har i såvel fig. 1 som fig. 2 netop medtaget de lande, som i udgangsåret *kunne* tilhøre "the convergence club" (Baumol's udtryk) og faktisk viste sig at høre hjemme der. På den anden side har man ikke medtaget de lande, som i den efterfølgende historie viste sig ikke at "høre til klubben". Eller som de Long formulerede det: Konvergens opnås ved at anvende et *ex post* udvalg af lande, mens det relevante for at påvise konvergens ville have

været at anvende et *ex ante* udvalg af potentielle medlemmer af konvergensklubben.⁵⁾

Fig. 3. Log pr. capita indkomstvækst.

I sammenhængen er det ikke uinteressant, at Baumol i sit svar erkender, at kritikken er berettiget: "By using readily accesible data that dealt only with countries that *afterward turned out to be succesful* I loaded the dice towards an appearance of convergence" (p. 1155 - her kursiv). - Efterfølgende argumenterer Baumol - med fuld ret - at der ikke hermed er påvist, at en konvergens ikke eksisterer, men "... it leaves open the most difficult and most crucial issue - just how countries achieve membership in the convergence club, and on what basis they are sometimes ejected" (p. 1159). Dette er et kolossalt vigtigt spørgsmål, som meget få har turdet gå om bord i. (Marx, Schumpeter og Mancur Olson er blandt de få⁶⁾).

For det fjerde, hvis der har været en konvergens, synes den alene eller dog først og fremmest at have gjort sig gældende i den industrialiserede verden, som befolkningsmæssigt udgør et mindretal. LDC områderne udgør en stor tung gruppe, hvor i mange tilfælde udsigterne er små. Der er eksempler på, at nogle af disse lande har løftet sig ud, og en kumulativ vækstproces er begyndt. De bedste eksempler er vel "tigrene" i det fjerne østen. Men Afrika syd for Sahara er trøstes-

løst at iagttage. Som det fremgår nedenfor, er dette tilsyneladende paradoks forklarligt.

For det femte foreligger der meget få undersøgelser, om overhovedet, af hastigheden i en evt. konvergens. Hvad bestemmer denne? Pludselig kan det jo gå hurtigt. På det sidste synes Spanien og Portugal at blive eksempler på dette.

Og hvordan skal man måle hastigheden i en tilpasning og sammenligne? Det er et spørgsmål under overskriften "komparativ dynamisk analyse". Jfr. her Appendix nedenfor.

For det sjette må man have i erindringen, at H.-O.-teoremet (naturligvis) også gælder for regionale forskelle. Ohlin gør omhyggeligt rede for forskelle og ligheder mellem den interregionale og den internationale handel og den dermed følgende udligningsmekanisme. Herom er meget at sige. EF's regionale fonde tyder ikke på nogen tiltro til en hurtigt virkende automatik - og formentlig med god grund. Helt indlysende trægheder er jo store.

For det syvende må vi vende tilbage til de ganske få, i indledningen givne, bemærkninger om forklaringen på en udligning: Avanceret teknologi er tilgængelig og udnyttelig. Men er den *reelt* det for et land - eller en region - som generelt mangler uddannet arbejdskraft, som mangler industriel tradition og entreprenører (for at anvende Schumpeter's betegnelse), som har uflyttelig, ikke uddannet arbejdskraft, som mangler faktormobilitet, som mangler ...? Der er en verden til forskel mellem de to typer samfund. Man kan eksportere en Fiat-fabrik, rub og stub, fra Norditalien til et andet land. Det bliver dog ikke nødvendigvis Fiat'er, der ruller af samlebåndet. (Den industrielle tradition og entrepreneurship kan dog også tabes. Er UK et eksempel?)

Derfor intet under, at H.-O.-teoremet ikke

virker under sådanne omstændigheder, således som netop Ohlin igen og igen fremhævede. Udligningsmekanismen virker alene mellem lande (regioner), som er nået et stykke på vejen - og fastholder den. Med sine (flotte) henvisninger til den gode og onde cirkel i udviklingsprocessen har Myrdal et langt stykke ret.

Det er næppe nødvendigt at tilføje, at de beskrevne "to verdener" ikke er klart adskillige. Der er en helt flydende, dynamisk overgang, dynamisk i den forstand, at nogle lande (regioner) bryder ud, jfr. de førnævnte fire tigre, mens fortvivlende mange bliver hængende i fattigdommens sump. De kan ikke komme længere ned - og uden en storstilet "Marshall-plan" næppe komme op.

Dette triste billede må, for *det ottende*, ikke overskygges af det forhold, at der sker fremskridt. Men fremskridtene synes at forøge visse uligheder. Med kilde i *World Development Report*, 1980, (og nyere tal bekræfter kun billedet), viser tabel 1, at ulighederne under væksten forøges.

Samtidig viser tabel 2 voldsomme stigninger i overlevelsessandsynlighederne, med heraf følgende problemer.

Igen kan man supplerende tilføje, at de officielle tal (hvad de så måtte være værd, og her kan man have sin tvivl), fortæller, at i 70'erne var antal analfabeter i de industrialiserede lande på 30 pct., fra godt 50 pct. i 1950, og i lavindkomstlandene på små 40 pct. Retningen i udviklingen, som på længere sigt er uhyre vigtig, er klar, men niveauet er formentlig stærkt overvurderet. Hvad er det at være analfabet?

Konklusionen af ovenstående må være, at H.-O.-teoremet ikke er verificeret - og næppe skal verificeres. Men heraf kan ikke sluttes, at det er blevet falsificeret. Thi dets forud-

Tabel 1. Indkomster ^{a)}.

BNP pr. person, 1980-dollars	1950	1960	1980
Industrialiserede lande	3,841	5,197	9,684
Mellem-indkomst lande	625	802	1,521
Lav-indkomst lande	164	174	245
Gnst. årlig vækst i pct.	1950-60		1960-80
Industrialiserede lande	3,1	3,2	
Mellem-indkomst lande	2,5	3,3	
Lav-indkomst lande	0,6	1,7	

a) Excl. socialistiske lande.

Tabel 2. Overlevelsessandsynlighed ved fødsel (år).

	1950	1960	1978	Stigning, 1950-78
Industrialiserede lande	66.0	69.4	73.5	7.5
Mellem-indkomst lande	51.9	54.0	61.0	9.1
Lav-indkomst lande	35.2	41.9	49.9	14.7
Centralt planlagte økonomier ^{a)}	62.3	67.1	69.9	7.6

a) Excl. Kina.

sætninger opfyldes ikke af det tilgængelige materiale.

Videre: Der synes at være en klar tendens til en voksende ulighed på verdensbasis. Dette kan give anledning til bekymring. Vi har klare symptomer på, at når vi er nede på det nationale plan, står striden i "klassekampen" mere om de relative andele end om det absolutte niveau. Dette gælder ikke mindst inden for lønmodtagernes rækker. Kan man forvente, det samme forhold vil gælde internationalt? Hvis dette besvares positivt, er der lagt op til en "klassekamp", som siger spar to til, hvad vi har set til dato.

Appendix

Om mål for hastigheden i tilpasninger

I mange dynamiske analyser⁷⁾ vil man ende op med, at den (de) variable (Y) følger en funktion af formen

Funktion (1)

$$(1) \quad Y_t = -\frac{M}{N} + (Y_0 + \frac{M}{N})e^{Nt},$$

hvor $M > 0$ og $N < 0$, således at

$$Y \rightarrow -\frac{M}{N} \text{ for } t \rightarrow \infty$$

Fortegnene sikrer her en stabil ligevægt, som naturligvis er betinget af parameterkonstellationen for M og N, hvilket også sammen med Y_0 afgør, om tilnærmelsen sker "oppefra" eller "nedefra".

Hastigheden i tilnærmelsen er naturligvis givet med (1). Man kan m.a.o. sammenligne to systemer, som begge ender op i (1). Men hvordan? Her er flere muligheder. En, der er pædagogisk tiltalende og i sin fortolkning enkel, er følgende: Hvor lang tid tager det, før den variable med given initialværdi nå et givet stykke ad vejen mod ligevægten?

Det er så heldigt, at såfremt "vejen" kan beskrives ved (1) - og dette er som sagt en meget generel beskrivelse - er svaret uhyre simpelt. Lad fig. A være illustrerende. Y_t bevæger sig her fra initialværdien, Y_0 , mod grænseværdien Y_∞ . (Y_0 kunne meget vel være større end Y_∞ , så man bevægede sig "nedad").

Man kan nu f.eks. spørge, hvor lang tid skal der gå, før man mangler en vis andel, a , af afstanden fra Y_0 til Y_∞ ($1 > a > 0$; man har tilbagelagt andelen $1-a$ af hele vejen).

Dette betyder, jfr. fig. A,

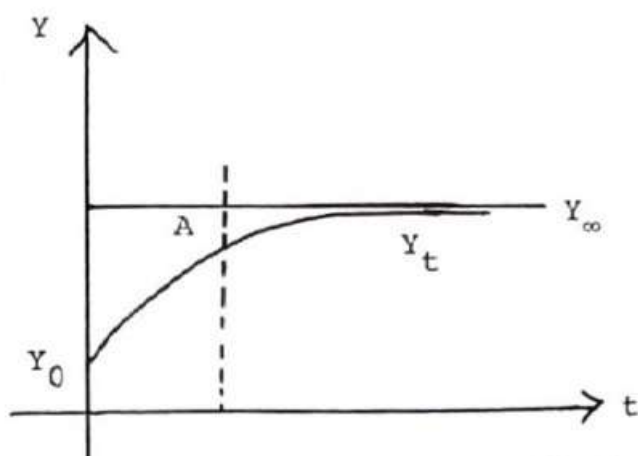

Fig. A

at løse ligningen

$$(1) \quad A = Y_\infty - Y_t = a(Y_\infty - Y_0)$$

m.h.t. t , med givet a . Man får her, efter indsættelse og ordning, et meget simpelt udtryk:

$$(2) \quad t = \frac{\text{Log } a}{N}$$

eller det for konkrete beregninger mere hensigtsmæssige udtryk:

$$(3) \quad t = \frac{\log a}{N \log e}$$

hvor Log og log betegner henholdsvis den naturlige logaritme og titalslogaritmen. (N er negativ, men da a er en ægte brøk, er tælleren i (2) og (3) også negativ). Af disse udtryk kan aflæses, hvorledes de forskellige parametre påvirker hastigheden i tilpasningen, idet denne åbenbart vokser med (nummerisk) faldende N .

Noter

- 1) "Long Run Dynamics of Productivity Growth", *Banca Nazionale del Lavoro. Quarterly Review*, March 1979.
- 2) Bertil Ohlin, *Interregional and International Trade*, Cambridge (U.S.), 1933. Denne bog er og synes at forblive hovedarbejdet på dette område, og de fleste af de her anførte modifikationer kan findes i den nuancerede fremstilling hos Ohlin.
- 3) Jfr. Gunnar Myrdal. *Economic Theory and Under-Developed Regions*, London 1957. Oversat til dansk: *Verdens økonomiske ulighed*, København, 1958.
- 4) Se J. Bradford de Long, »Productivity Growth, Convergence and welfare: Comment« og William J. Baumol and Edward N. Wolff, »Productivity growth, Convergence, and Welfare: Reply«.
- 5) Metodologisk er dette interessant: Begynd med en sammenhæng mellem to variable med et resulterende prik-diagram, der overhovedet ikke viser noget. Find på et argument for at fjerne en række »prikker«, således at de resterende viser en smuk sammenhæng. Begynd artiklen her - og du får »loven« opkaldt efter dig! Det springende punkt er naturligvis det nævnte argument og dets klart indlysende validitet.
- 6) Alene Mancur Olson er her så ny i dette selskab, at en præcis reference kan være nødvendig: *The Rise and Decline of Nations: Econo-*

mic Growth, Stagflation and Social Rigidities, New Haven 1982. En udmærket gennemgang af Olson's bidrag er givet i Agnete Raaschou-Nielsen, *Institutionelle ændringer og økonomisk teori*, Københavns Universitet, rød serie nr. 18, 1988 (licentiatafhandling).

- 7) Et eksempel er givet i P. Nørregaard Rasmussen, "Er der ligevægt?", Blåt memo fra Københavns Universitets Økonomiske Institut, nr. 1, 1972. Men der er utallige eksempler på, at man i den reducerede form ender som vist nedenfor.